

Фінанси

УДК 336.14:305-055.2

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.21824423>

**Європейські стандарти гендерного бюджетування та напрями їх
імплементції в Україні**

Котвицька Наталія Миколаївна

д.е.н., професор кафедри економіки, фінансів та обліку,
ПВНЗ «Європейський університет»,
03115, бульв. Академіка Вернадського, 16-В, Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-0864-1470>

Котвицький Антон Юрійович

PhD з маркетингу
Інститут овочівництва і баштанництва НААН України
62478, вул. Інститутська, 1, Селекційне, Харківська область, Україна
<https://orcid.org/0009-0008-3102-0633>

Прийнято: 17.03.2026 | Опубліковано: 30.03.2026

Анотація. Стаття присвячена дослідженню теоретичних засад та практичного досвіду застосування європейських стандартів гендерного бюджетування, а також обґрунтуванню напрямів їх імплементції у бюджетний процес України в умовах післявоєнного відновлення та європейської інтеграції. Метою дослідження є систематизація європейських підходів до гендерно

орієнтованого бюджетування, визначення інституційних, методичних та нормативно-правових розбіжностей між європейською практикою та українською моделлю, а також розроблення пропозицій щодо адаптації досвіду держав – членів Європейського Союзу до умов вітчизняного бюджетного процесу. Методи дослідження включають структурно-логічний аналіз наукової літератури, порівняльний аналіз нормативно-правового забезпечення гендерного бюджетування в Україні та державах Європейського Союзу, метод узагальнення під час систематизації підходів до гендерного бюджетного аналізу, а також графічний і табличний методи для візуалізації результатів дослідження. У статті розкрито еволюцію концепції гендерного бюджетування від ініціатив Ради Європи та Пекінської платформи дій 1995 року до сучасного інструментарію EIGE, Дорожньої карти прав жінок 2025 року та Стратегії гендерної рівності Європейського Союзу на 2026–2030 роки. Охарактеризовано основні моделі гендерного бюджетування, що застосовуються в державах-членах ЄС, зокрема комплексну модель наскрізної інтеграції гендерного підходу в бюджетний цикл (Австрія, Бельгія), модель гендерного аудиту видатків (Швеція, Фінляндія) та модель пілотних гендерних бюджетних ініціатив на місцевому рівні (Німеччина, Іспанія). Проаналізовано стан упровадження гендерно орієнтованого підходу в бюджетний процес України, визначено досягнення методичного забезпечення Міністерства фінансів України, а також виявлено недостатню інтеграцію гендерного аналізу в процес виконання бюджету, недостатність гендерно розкритої статистики на рівні бюджетних програм, обмеженість підготовки фахівців з гендерно-бюджетної експертизи та відсутність системного гендерного аудиту. Обґрунтовано, що ефективна імплементація європейських стандартів у вітчизняну практику потребує нормативного закріплення гендерно орієнтованого підходу як обов'язкового складника бюджетного процесу, розроблення уніфікованої методики гендерного

аналізу бюджетних програм, розширення системи статистичних даних, дезагрегованих за статтю та інституційного посилення ролі гендерних координаторів у головних розпорядниках бюджетних коштів. Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання сформульованих пропозицій органами державної влади та місцевого самоврядування під час удосконалення методичних рекомендацій щодо застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі, а також науковцями і здобувачами вищої освіти під час подальших досліджень проблематики гендерної економіки та публічних фінансів.

Ключові слова: гендерне бюджетування, гендерно орієнтований підхід, бюджетний процес, гендерна рівність, публічні фінанси, європейська інтеграція, гендерний аналіз бюджету.

European Gender Budgeting Standards and Their Implementation in Ukraine

Nataliia Kotvytska

Doctor of Economic Sciences, Professor,

Private Higher Education Establishment «European University»

03115, 16-V Akademika Vernadskoho Boulevard, Kyiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-0864-1470>

Anton Kotvytskyi

PhD in Marketing

Institute of Vegetable and Melon Growing of the National Academy of Agrarian
Sciences of Ukraine

62478, 1 Instytutska St., Seleksiine, Kharkiv Oblast, Ukraine

<https://orcid.org/0009-0008-3102-0633>

Abstract. The article examines the theoretical foundations and practical experience of applying European standards of gender budgeting and substantiates the directions for their implementation into Ukraine's budget process in the context of wartime challenges, post-war recovery and European integration. The purpose of the study is to systematize European approaches to gender-responsive budgeting, to identify institutional, methodological and legal discrepancies between European practice and the Ukrainian model, and to develop proposals for adapting the experience of European Union member states to the domestic budget process. The research methods include structural-logical analysis of scientific literature, comparative analysis of the legal framework for gender budgeting in Ukraine and EU member states, generalization for systematizing approaches to gender budget analysis, as well as graphical and tabular methods for visualizing research results. The article traces the evolution of gender budgeting from Council of Europe initiatives and the 1995 Beijing Platform for Action to the contemporary EIGE toolkit, the 2025 Roadmap for Women's Rights and the EU Gender Equality Strategy 2026–2030. The main models of gender budgeting applied in EU member states are characterized, including the comprehensive model of mainstreaming a gender perspective throughout the whole budget cycle (Austria, Belgium), the model of gender auditing of expenditures (Sweden, Finland), and the model of pilot gender budget initiatives at the local level (Germany, Spain). The state of implementation of the gender-responsive

approach in Ukraine's budget process is analyzed, the achievements of the methodological framework developed by the Ministry of Finance of Ukraine are identified, and key problems are revealed, including insufficient integration of gender analysis into the budget execution process, insufficient sex-disaggregated statistics at the level of budget programmes, limited training of specialists in gender-responsive budgeting analysis, and the absence of systematic gender auditing. It is substantiated that effective implementation of European standards into domestic practice requires the regulatory consolidation of the gender-responsive approach as a mandatory component of the budget process, the development of a unified methodology for gender analysis of budget programmes, the expansion of sex-disaggregated data collection and reporting, and institutional strengthening of the role of gender focal points within key spending units. The practical significance of the findings lies in the possibility of using the formulated proposals by public authorities and local self-government bodies when improving methodological recommendations on the application of the gender-responsive approach in the budget process, as well as by researchers and students in further studies of gender economics and public finance issues.

Keywords: gender budgeting, gender-responsive approach, budget process, gender equality, public finance, European integration, gender budget analysis.

Постановка проблеми. Гендерна рівність визнана однією з фундаментальних цінностей Європейського Союзу та наскрізним принципом реформування системи публічних фінансів у державах – членах ЄС. Гендерне бюджетування як інструмент бюджетної політики дає змогу врахувати відмінні потреби жінок і чоловіків на всіх стадіях бюджетного процесу – від планування видатків до контролю за їх використанням – і тим самим підвищити ефективність і соціальну справедливість розподілу публічних ресурсів. Для України, яка з 2022

року має статус країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу, а з червня 2024 року розпочала офіційні переговори про вступ, приведення національної бюджетної практики у відповідність до європейських стандартів гендерного бюджетування є не лише декларативною метою, а й важливим складником наближення системи публічних фінансів і політики гендерної рівності України до стандартів та практик ЄС, а також є умовою ефективного і гендерно чутливого використання коштів міжнародної технічної допомоги та інструментів післявоєнного відновлення. Водночас в Україні, попри наявність методичних рекомендацій, гендерно орієнтований підхід застосовується нерівномірно і залишається не повністю інституціоналізованим. На практиці його здебільшого враховують під час формування результативних показників бюджетних програм, тоді як у низці держав ЄС гендерне бюджетування інтегровано в ширше коло стадій бюджетного циклу, включно з виконанням бюджету, моніторингом та аудитом. Це зумовлює актуальність системного дослідження європейських стандартів гендерного бюджетування та обґрунтування конкретних напрямів їх адаптації до умов вітчизняного бюджетного процесу, зокрема з урахуванням викликів воєнного та післявоєнного періоду, коли особливо загострюються гендерні диспропорції на ринку праці, у доступі до соціальних послуг та в розподілі бюджетних видатків на потреби вимушено переміщених осіб, ветеранів і ветеранок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади гендерного бюджетування закладені у працях зарубіжних дослідників, які розглядали публічний бюджет як інструмент, що не є гендерно нейтральним за своїм впливом. Зокрема, Д. Елсон розкрила концептуальний взаємозв'язок між гендерним бюджетуванням і макроекономічною політикою [8]. Р. Халіфа та С. Скарпаро обґрунтували значення гендерно чутливого бюджетування як інструменту досягнення гендерної рівності та інституційних змін [28]. Е. Ампайр та

співавтори дослідили інтеграцію гендерного підходу в політику зміни клімату, сільського господарства і природних ресурсів [23]. Р. Шарп та Р. Брумхілл на прикладі Австралії – однієї з перших держав, що запровадила гендерний аналіз бюджету, – систематизували інструментарій оцінювання бюджетних програм із позиції гендерної рівності [9]. Значний внесок у розроблення практичного інструментарію гендерного бюджетування зробили фахівці Ради Європи, які у підсумковій доповіді Групи спеціалістів з гендерного бюджетування визначили гендерне бюджетування як застосування гендерного підходу в бюджетному процесі, що передбачає гендерну оцінку бюджетів на всіх рівнях та реструктуризацію доходів і видатків з метою сприяння гендерній рівності [2], а згодом у практичному посібнику деталізували передумови, етапи та інституційні механізми впровадження гендерного бюджетування в державах-членах [1]. Дж. Стоцкі у робочому документі Міжнародного валютного фонду проаналізувала фінансовий контекст та результати застосування гендерного бюджетування в різних країнах світу [7]. Т. Аддаббо, В. Начіті, Г. Ното та К. Верміліо розглянули особливості бюджетування для забезпечення гендерної рівності в науково-дослідних організаціях [22]. Р. Фрей, Б. Савіолі та Т. Флеркен здійснили якісний аналіз застосування гендерного бюджетування у федеральних програмах Європейського соціального фонду [10]. А. Бінагвахо та співавтори розглянули гендерно чутливе фінансування у сфері охорони здоров'я [25], тоді як Л. Гессіні дослідила роль спеціалізованих фондів у фінансуванні гендерної рівності та прав жінок [27]. С. Квінн узагальнила європейський досвід гендерного бюджетування на національному рівні [11]. Дж. Кленсі та Н. Мохлакоана дослідили гендерний аудит як інструмент інтеграції гендерного підходу в енергетичну політику [26].

На інституційному рівні системний внесок у розвиток методології гендерного бюджетування здійснює Європейський інститут гендерної рівності (EIGE), який

розробив комплексний інструментарій гендерного бюджетування для фондів Європейського Союзу [4], підготував методичні рекомендації щодо інтеграції гендерного підходу в бюджет ЄС та макроекономічну політику [3], а також систематизував підходи держав-членів до гендерного бюджетування на своєму інформаційному порталі [21]. Європейська комісія у стратегічних документах – Стратегічному зобов’язанні щодо гендерної рівності на 2016–2019 роки [5] та Стратегії гендерної рівності ЄС на 2020–2025 роки, положення якої були розвинені у Дорожній карті прав жінок 2025 року та Стратегії гендерної рівності ЄС на 2026–2030 роки [6, 31, 32] – визначила гендерне бюджетування як один із інструментів досягнення гендерної рівності в усіх сферах політики Європейського Союзу.

Серед вітчизняних досліджень проблематики гендерного бюджетування слід виокремити роботу В. П. Биховченка, яка присвячена гендерному бюджетуванню на місцевому рівні як інструменту підвищення ефективності використання бюджетних коштів; автор визначив основні етапи проведення гендерного бюджетного аналізу та обґрунтував управлінський потенціал цього інструменту [13]. Н. Виговська, Г. Ортіна, В. Єрусалимов, С. Дячек та І. Литвинчук у дослідженні 2024 року обґрунтували доцільність використання порівняльного підходу в бюджетному фінансуванні для досягнення гендерної рівності та зміцнення фінансової безпеки економічних секторів України [12, 29]. Прикладні аспекти застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі систематизовано авторським колективом у складі Т. Іваніної, О. Кисельової, М. Колодій, О. Остапчук та О. Цюпи в практичному посібнику, підготовленому за підтримки проекту «Гендерне бюджетування в Україні» [14], а раніше – у методичному посібнику з теорії та практики гендерно-орієнтованого бюджетування [15]. Питання гендерного бюджетування на рівні територіальних громад в умовах децентралізації висвітлено у навчальному посібнику Н. Васильєвої, Н. Гринчук, Т.

Деруна, В. Куйбіди та А. Ткачука [16]. Загальнотеоретичні засади функціонування місцевих фінансів і бюджетної системи розкрито у працях П. Кириленко [17], І. Юрія та М. Федосова [18]. Сучасні тенденції бюджетно-податкової політики в умовах глобалізаційних трансформацій розглянуто С. Прокопенко, М. Котвицькою та іншими співавторами [30]. Практичний інструментарій моніторингу гендерної складової місцевих програм і бюджетів запропоновано у методичному посібнику громадської організації «Бюро гендерних стратегій і бюджетування» [19]. Нормативно-методичну основу застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі України становлять Методичні рекомендації, затверджені наказом Міністерства фінансів України [20]. Окремі аспекти сучасного стану та перспектив розвитку гендерно-орієнтованого бюджетування в Україні розглянуто у роботі М. Бабак [24].

Високо оцінюючи внесок зазначених авторів, необхідно зауважити, що переважна більшість вітчизняних досліджень присвячена або загальній характеристиці інституту гендерного бюджетування, або аналізу його застосування на місцевому рівні, тоді як порівняльний аналіз конкретних європейських моделей гендерного бюджетування (наскрізної, аудиторської, пілотної) у зіставленні з інституційною спроможністю української системи публічних фінансів залишається недостатньо розробленим. Це й зумовлює необхідність подальшого дослідження в межах цієї статті.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявність ґрунтовних напрацювань щодо сутності та інструментарію гендерного бюджетування, поза увагою дослідників здебільшого залишаються такі аспекти: по-перше, відсутня комплексна типологізація європейських моделей гендерного бюджетування із визначенням конкретних інституційних передумов, необхідних для їх застосування в українських реаліях; по-друге, недостатньо дослідженим є

питання адаптації європейського досвіду гендерного аудиту видатків до вітчизняної системи державного фінансового контролю та Рахункової палати України; по-третє, практично не висвітленою залишається проблема інтеграції гендерного бюджетування в систему програмно-цільового методу планування бюджету в умовах воєнного і післявоєнного відновлення, коли значна частка видатків спрямовується на оборону, відновлення інфраструктури та соціальний захист вимушено переміщених осіб; по-четверте, потребує уточнення перелік конкретних кроків нормативно-правового та методичного характеру, необхідних для переходу гендерного бюджетування в Україні від факультативної практики до обов'язкового елементу бюджетного процесу відповідно до *acquis communautaire* у сфері гендерної рівності. Дослідження цих не вирішених питань має важливе значення для формування науково обґрунтованих рекомендацій органам державної влади щодо адаптації бюджетного законодавства України до європейських стандартів у контексті євроінтеграційного курсу держави.

Формулювання цілей статті. Метою статті є систематизація європейських стандартів і моделей гендерного бюджетування та обґрунтування напрямів їх імплементації в бюджетний процес України. Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: розкрити еволюцію та інституційну архітектуру європейської системи гендерного бюджетування; охарактеризувати основні моделі гендерного бюджетування, що застосовуються в державах – членах Європейського Союзу; проаналізувати сучасний стан нормативно-правового та методичного забезпечення гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі України; виявити ключові розбіжності між європейською практикою та вітчизняною моделлю гендерного бюджетування; обґрунтувати комплекс практичних заходів щодо адаптації європейського досвіду до умов бюджетної системи України. Досягнення сформульованої мети сприятиме виробленню науково обґрунтованих

підходів до вдосконалення методичного забезпечення гендерного бюджетування в Україні відповідно до європейських стандартів та зобов'язань держави в межах процесу вступу до Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Гендерне бюджетування як самостійний напрям бюджетної політики сформувалося в європейській практиці на перетині двох взаємопов'язаних процесів – гендерного мейнстримінгу як стратегії досягнення рівності жінок і чоловіків у всіх сферах суспільного життя та реформування системи управління публічними фінансами на засадах програмно-цільового бюджетування, орієнтованого на результат. Концептуальні витoki гендерного бюджетування пов'язані з Пекінською платформою дій, ухваленою на четвертій Всесвітній конференції ООН зі становища жінок у 1995 році, яка рекомендувала урядам систематично переглядати державні видатки та коригувати бюджети таким чином, щоб забезпечити рівний доступ жінок і чоловіків до державних ресурсів. У Європі інституційне оформлення цього підходу відбулося насамперед у межах Ради Європи, підсумкова доповідь Групи спеціалістів якої (2005 рік) визначила гендерне бюджетування як застосування гендерного мейнстримінгу в бюджетному процесі, що передбачає гендерну оцінку бюджетів усіх рівнів із включенням гендерної перспективи на кожній стадії бюджетного циклу та реструктуризацію доходів і видатків з метою сприяння гендерній рівності [2]. Цей підхід було деталізовано у практичному посібнику Ради Європи 2009 року, який визначив передумови впровадження гендерного бюджетування (наявність політичної волі, гендерно розкритої статистики, підготовлених фахівців) та описав послідовність аналітичних кроків – від гендерного профілювання бюджетних програм до оцінювання їх результативності з позиції гендерної рівності [1].

На рівні Європейського Союзу гендерне бюджетування отримало правову основу в положеннях Договору про функціонування Європейського Союзу щодо

гендерного мейнстримінгу, а інституційним центром його методичного забезпечення став заснований у 2010 році Європейський інститут гендерної рівності. EIGE розробив комплексний інструментарій гендерного бюджетування для фондів Європейського Союзу, що охоплює одинадцять практичних інструментів, згрупованих за трьома напрямками: нормативно-регуляторний (узгодження з регламентами фондів ЄС), програмно-проектний (підтримка на національному та субнаціональному рівнях) і контрольно-моніторинговий (звітність, моніторинг, оцінювання) [4]. У методичних матеріалах EIGE наголошується, що гендерне бюджетування може застосовуватися на всіх рівнях управління – від наднаціонального бюджету ЄС до національних, регіональних та місцевих бюджетів [3; 21]. Стратегічний вимір гендерного бюджетування закріплено в Стратегії гендерної рівності Європейського Союзу на 2020–2025 роки, яка визначає гендерне бюджетування одним із інструментів реалізації принципу гендерного мейнстримінгу в усіх напрямках політики Європейської комісії, включно з формуванням багаторічної фінансової рамки та щорічних бюджетів ЄС [6], що є розвитком попередньої Стратегічної залученості до гендерної рівності на 2016–2019 роки [5].

Узагальнення досвіду держав – членів Європейського Союзу дозволяє виокремити три основні моделі гендерного бюджетування, що різняться ступенем інституціоналізації та охопленням бюджетного циклу (табл. 1).

Таблиця 1

Авторська типологізація моделей гендерного бюджетування в окремих державах ЄС

Модель	Характерні ознаки	Приклади держав
Комплексна (наскрізна) модель	Інтеграція гендерної перспективи в усі стадії бюджетного циклу – від стратегічного планування до звітування; законодавче закріплення обов'язковості гендерного бюджетування	Австрія, Бельгія
Модель гендерного аудиту видатків	Акцент на оцінюванні вже здійснених видатків з позиції їх гендерної результативності; активна роль органів фінансового контролю та громадських організацій	Швеція, Фінляндія
Модель пілотних ініціатив на місцевому рівні	Апробація гендерного аналізу на окремих бюджетних програмах або територіальних одиницях з подальшим поширенням досвіду	Німеччина (Берлін), Іспанія

Джерело: авторське узагальнення європейської практики

Комплексна модель, реалізована, зокрема, в Австрії, передбачає законодавче закріплення принципу гендерно чутливого бюджетування на конституційному рівні та обов'язкове визначення гендерних цілей для кожної бюджетної програми на етапі її формування, що узгоджується з результатами досліджень якісного аналізу практики застосування гендерного бюджетування в межах програм Європейського соціального фонду [10]. Модель гендерного аудиту, характерна для скандинавських держав, зосереджена на систематичному контролі за гендерною результативністю вже здійснених видатків та тісно пов'язана з діяльністю незалежних органів фінансового контролю. Модель пілотних ініціатив, поширена на місцевому рівні в Німеччині та Іспанії, дозволяє апробувати інструментарій гендерного бюджетування на обмеженій кількості бюджетних програм із подальшим поширенням успішних практик.

Порівняльний аналіз засвідчує, що спільними рисами усіх трьох моделей є: наявність гендерно розкритої статистики як обов'язкової інформаційної передумови; інституційна відповідальність за координацію гендерного бюджетування (гендерні координатори, міжвідомчі робочі групи); залучення інститутів громадянського суспільства до гендерного моніторингу бюджетних

програм, що підтверджується практикою функціонування мережових структур, зокрема Європейської мережі гендерного бюджетування та національних платформ громадського контролю за гендерною складовою публічних фінансів [1].

В Україні перші кроки до запровадження гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі було здійснено в межах проєкту «Гендерне бюджетування в Україні», що фінансувався Швецією протягом 2014–2020 років і охопив розроблення методичного інструментарію гендерного бюджетного аналізу для головних розпорядників бюджетних коштів [14; 15]. Визначальним кроком інституціоналізації гендерного бюджетування стало затвердження Міністерством фінансів України Методичних рекомендацій щодо застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі (наказ від 2 січня 2019 року № 1), а також запровадження методичних положень щодо врахування у результативних показниках бюджетних програм ступеня забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків [20]. Завдання щодо розширення застосування гендерно орієнтованого підходу закріплено у Стратегії реформування системи управління державними фінансами, а гендерний аналіз бюджетних програм визначено елементом загального курсу на вдосконалення програмно-цільового методу бюджетування, орієнтованого на результат [13].

Разом з тим, порівняно з розглянутими європейськими моделями, українська практика гендерного бюджетування має переважно факультативний і фрагментарний характер і за своїми ознаками найбільшою мірою наближена до моделі пілотних ініціатив, реалізованих здебільшого на рівні окремих територіальних громад за підтримки міжнародних технічних проєктів, зокрема методичного інструментарію моніторингу місцевих програм і бюджетів, розробленого громадською організацією «Бюро гендерних стратегій і бюджетування» [19], та рекомендацій щодо впровадження гендерно орієнтованого

підходу на рівні територіальних громад в умовах децентралізації [16]. На відміну від комплексної європейської моделі, в Україні гендерний аналіз недостатньо системно застосовується на етапах виконання бюджету, моніторингу та підсумкового оцінювання видатків [12].

Узагальнення виявлених розбіжностей між європейською практикою та українською моделлю гендерного бюджетування дає змогу визначити такі ключові проблемні напрями (рис. 1): 1) відсутність нормативного закріплення обов'язковості гендерно орієнтованого підходу в Бюджетному кодексі України, на відміну від конституційно-правового закріплення цього принципу в окремих державах ЄС; 2) недостатність гендерно розкритої статистики на рівні бюджетних програм, що ускладнює проведення повноцінного гендерного аналізу; 3) обмежена інституційна спроможність – відсутність системи підготовки та підвищення кваліфікації фахівців з гендерно-бюджетної експертизи в органах державної влади та місцевого самоврядування; 4) відсутність систематизованого й інституційно закріпленого механізму гендерного аудиту бюджетних видатків у діяльності

Рис. 1. Ключові розбіжності між європейською практикою та українською моделлю гендерного бюджетування

Джерело: складено на основі аналізу [12-13; 19-20]

Рахункової палати України (на основі аналізу нормативної бази); 5) обмежене залучення інститутів громадянського суспільства до гендерного моніторингу бюджетного процесу на державному рівні.

Виходячи з проведеного аналізу, напрями імплементації європейських стандартів гендерного бюджетування в бюджетний процес України доцільно згрупувати за такими блоками.

Нормативно-правовий блок передбачає закріплення гендерного бюджетування як обов'язкового елементу бюджетного процесу в Бюджетному кодексі України та профільному законодавстві про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, а також гармонізацію відповідних положень із вимогами *acquis communautaire* у сфері гендерної рівності відповідно до

перемовного розділу «Соціальна політика та зайнятість» переговорів про вступ до Європейського Союзу. Важливим кроком є законодавче визначення статусу гендерного бюджетного аналізу як обов'язкового складника бюджетного запиту головних розпорядників бюджетних коштів, а не лише рекомендаційного інструменту, яким він є нині відповідно до чинних методичних рекомендацій [20].

Методичний блок передбачає розроблення уніфікованої методики гендерного аналізу бюджетних програм на всіх стадіях бюджетного циклу – від планування до виконання й оцінювання – за прикладом комплексної австрійської моделі [1], а також адаптацію інструментарію гендерного бюджетування EIGE для фондів Європейського Союзу до потреб бюджетних програм, що фінансуються за рахунок коштів міжнародної технічної допомоги та інструментів післявоєнного відновлення України [4]. Доцільним є впровадження обов'язкового гендерного профілювання нових бюджетних програм ще на етапі їх розроблення, а не лише формування гендерно чутливих результативних показників на завершальному етапі.

Інституційний блок охоплює розширення мережі гендерних координаторів у головних розпорядниках бюджетних коштів з чітким визначенням їхніх повноважень і відповідальності, запровадження системної підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування з питань гендерно-бюджетної експертизи, а також розвиток інституційної спроможності Рахункової палати України щодо здійснення гендерного аудиту бюджетних видатків за аналогією з практикою органів фінансового контролю Швеції та Фінляндії.

Інформаційно-статистичний блок передбачає розширення системи гендерно розкритої державної статистики на рівні бюджетних програм і адміністративно-територіальних одиниць, що є необхідною інформаційною передумовою якісного гендерного аналізу відповідно до вимог європейської методології [1; 3].

Блок громадського контролю передбачає інституціоналізацію участі організацій громадянського суспільства в гендерному моніторингу бюджетного процесу на державному й місцевому рівнях за прикладом Європейської мережі гендерного бюджетування та вітчизняного досвіду громадського моніторингу місцевих бюджетів [19].

Реалізація зазначених напрямів у комплексі дозволить поступово трансформувати українську модель гендерного бюджетування від факультативної практики, зосередженої переважно на етапі формування результативних показників, до наскрізного елементу бюджетного процесу, що охоплює планування, виконання, контроль і аудит бюджетних видатків, відповідно до кращих європейських стандартів.

Висновки. Проведене дослідження дозволило систематизувати європейські стандарти гендерного бюджетування, які сформувалися на основі ініціатив Ради Європи, методичного інструментарію Європейського інституту гендерної рівності та стратегічних документів Європейської комісії, і виокремити три основні моделі їх практичної реалізації в державах – членах ЄС – комплексну (наскрізну), аудиторську та модель пілотних ініціатив. Установлено, що спільними інституційними передумовами застосування будь-якої з розглянутих моделей є наявність гендерно розкритої статистики, чіткий розподіл інституційної відповідальності за координацію гендерного бюджетування та залучення інститутів громадянського суспільства до гендерного моніторингу бюджетного процесу. Аналіз стану впровадження гендерно орієнтованого підходу в бюджетний процес України засвідчив наявність сформованої методичної бази, започаткованої Міністерством фінансів України з 2019 року, водночас виявив низку системних обмежень, зокрема факультативний і фрагментарний характер застосування гендерного аналізу, обмеженість гендерно розкритої статистики, недостатню

інституційну спроможність та відсутність практики гендерного аудиту видатків. За своїми ознаками вітчизняна практика гендерного бюджетування наразі найбільшою мірою відповідає моделі пілотних ініціатив, що реалізуються здебільшого на місцевому рівні за підтримки міжнародних технічних проєктів, тоді як перехід до комплексної європейської моделі потребує системних змін нормативно-правового, методичного, інституційного, інформаційно-статистичного характеру та розвитку механізмів громадського контролю. Отримані результати мають практичне значення для органів державної влади та місцевого самоврядування під час удосконалення методичного забезпечення гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі, а також окреслюють перспективні напрями подальших досліджень, пов'язані з розробленням кількісного інструментарію оцінювання гендерної результативності бюджетних програм в умовах післявоєнного відновлення економіки України та з обґрунтуванням методики гендерного аудиту видатків, адаптованої до повноважень Рахункової палати України.

Список використаних джерел

1. Council of Europe. Gender Budgeting: Practical Implementation. Handbook. CDEG(2008)15. Strasbourg: Council of Europe, 2009. URL: <https://www.coe.int/en/web/genderequality/council-of-europe-tools-and-sources-of-statistical-data>
2. Council of Europe. Gender Budgeting: Final Report of the Group of Specialists on Gender Budgeting. EG-S-GB (2004) RAP FIN. Strasbourg: Council of Europe, Directorate General of Human Rights, 2005. URL: <https://www.coe.int/en/web/genderequality/council-of-europe-tools-and-sources-of-statistical-data>

3. European Institute for Gender Equality. Gender Budgeting: Mainstreaming Gender into the EU Budget and Macroeconomic Policy Framework. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2019. DOI: <https://doi.org/10.2839/353927>. ISBN 978-92-9470-544-0. URL: <https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/gender-budgeting-mainstreaming-gender-eu-budget-and-macroeconomic-policy-framework>
4. European Institute for Gender Equality. Gender Budgeting: Step-by-step Toolkit. Guidance for Mainstreaming Gender into the EU Funds. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020. URL: <https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/gender-budgeting-step-step-toolkit>
5. European Commission. Strategic Engagement for Gender Equality 2016–2019. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016. DOI: <https://doi.org/10.2838/454429>
6. European Commission. A Union of Equality: Gender Equality Strategy 2020–2025. COM(2020) 152 final. Brussels, 5 March 2020. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0152>
7. Stotsky J. G. Gender Budgeting: Fiscal Context and Current Outcomes. IMF Working Paper No. 16/149. Washington, DC: International Monetary Fund, 2016. 51 p. DOI: <https://doi.org/10.5089/9781475575460.001>. URL: <https://www.imf.org/en/publications/wp/issues/2016/12/31/gender-budgeting-fiscal-context-and-current-outcomes-44132>
8. Elson D. Gender Budgeting and Macroeconomic Policy. In: Campbell J., Gillespie M. (eds.). Feminist Economics and Public Policy: Reflections on the Work and Impact of Ailsa McKay. Abingdon; New York: Routledge, 2016. P. 27–37.

9. Sharp R., Broomhill R. Budgeting for Equality: The Australian Experience. *Feminist Economics*. 2002. Vol. 8, No. 1. P. 25–47. DOI: <https://doi.org/10.1080/1354500110110029>
10. Frey R., Savioli B., Flörcken T. Gender Budgeting in the Federal ESF: A Qualitative Analysis. Berlin: Agentur für Gleichstellung im ESF, 2012. 20 p. URL: https://www.juntadeandalucia.es/export/drupaljda/cehap_qual_gb-report_agency_gender_equality_esf.pdf
11. Quinn S. Europe: A Survey of Gender Budgeting Efforts. IMF Working Paper No. 16/155. Washington, DC: International Monetary Fund, 2016. 63 p. DOI: <https://doi.org/10.5089/9781475520088.001>. URL: <https://www.imf.org/en/publications/wp/issues/2016/12/31/europe-a-survey-of-gender-budgeting-efforts-44148>
12. Vyhovska N., Ortina G., Iierusalymov V., Diachek S., Lytvynchuk I. Gender Budgeting in Ukraine: Tools, Financial Security and Gender Equality in Economic Sectors. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series «Economics»*. 2024. Vol. 11, No. 2. P. 18–29. DOI: <https://doi.org/10.52566/msu-econ2.2024.18>
13. Биховченко В. П. Гендерне бюджетування на місцевому рівні як інструмент підвищення ефективності використання бюджетних коштів. *Ефективна економіка*. 2019. № 5. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.5.36>
14. Іваніна Т., Кисельова О., Колодій М., Остапчук О., Цюпа О. Гендерно орієнтований підхід у бюджетному процесі: практичний посібник. Київ: Віваріо, 2020. 88 с. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D2%90%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%BE_%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%94%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%85%D1%96%D0%B4_%D1%83_%D0%B1%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D

0%B5%D1%82%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%83_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81%D1%96.pdf

15. Іваніна Т., Жукова О., Євченко С., Карпець Н., Микитась О., Остапчук О., Рябушенко Н., Ярош О. Гендерно-орієнтоване бюджетування в Україні: теорія і практика: методичний посібник. Київ: ФОП Клименко, 2016. 92 с. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/12562.pdf>

16. Васильєва Н. В., Гринчук Н. М., Дерун Т. М., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцевий бюджет і фінансове забезпечення об'єднаної територіальної громади: навчальний посібник. Київ: Національна академія державного управління при Президентові України, 2017. 119 с. ISBN 978-617-7361-39-7. URL: <https://hromady.org/wp-content/uploads/2018/04/%D0%9C%D1%96%D1%81%D1%86%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D0%B9-%D0%B1%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82-%D0%9E%D0%A2%D0%93.pdf>

17. Кириленко О. П. Місцеві фінанси: підручник. 2-ге вид., допов. і перероб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2014. 448 с. URL: https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/12095/1/Miscevi_finansuPD_2_B5%20%D0%9A%D0%B8%D1%80%D0%B8%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9E.%D0%9F..pdf

18. Юрій С. І., Федосов В. М. Бюджетна система : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 871 с.

19. Гончар Ю., Іваніна Т. Гендерний моніторинг місцевих програм і бюджетів: крок за кроком: посібник для громадських моніторингових груп. Київ: Бюро гендерних стратегій і бюджетування, 2022.

20. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо впровадження та застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі : наказ Міністерства фінансів України від 02.01.2019 № 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0001201-19>

21. European Institute for Gender Equality. Gender Budgeting. URL: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/tools-methods/gender-budgeting>
22. Addabbo T., Naciti V., Noto G., Vermiglio C. Budgeting for Gender Equality in Research Performing Organizations. *Politica Economica*. 2020. Vol. 36, No. 3. P. 417–437. DOI: <https://doi.org/10.1429/100371>
23. Ampaire E. L., Acosta M., Huyer S., Kigonya R., Muchunguzi P., Muna R., & Jassogne, L. Gender in climate change, agriculture, and natural resource policies: Insights from East Africa. *Climatic Change*, 2020. 158(1), 43–60. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10584-019-02447-0>
24. Бабак М. М., Гаращенко С. В., Зайцева О. В. Посібник з інструментів впровадження гендерного підходу на державній службі. Київ, 2021. 80 с. URL: <https://nads.gov.ua/storage/app/sites/5/genderna-rivnist-fin-web.pdf>
25. Binagwaho A., Mathewos K., Bayingana A.U., & Yohannes, T. Commitment to gender equality through gender sensitive financing. *BMJ Global Health*, 2021. 6(7). DOI: <https://doi.org/10.1136/BMJGH-2021-006747>
26. Clancy J.S., Mohlakoana N. Gender audits: An approach to engendering energy policy in Nepal, Kenya and Senegal. *Energy Research & Social Science*, 2020 62. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.erss.2019.101378>
27. Hessini L. Financing for gender equality and women's rights: The role of feminist funds. *Gender & Development*, 2020. 28(2), 357-376. DOI: <https://doi.org/10.1080/13552074.2020.1766830>
28. Khalifa R., Scarparo S. Gender Responsive Budgeting: A tool for gender equality. *Critical Perspectives on Accounting*, 2021. 79(1/2). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cpa.2020.102183>
29. Ортіна Г. В., Трусова Н. В. Управління безпекою особистості як парадигма сталого розвитку гендерно-орієнтованого бюджетування. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету імені*

Дмитра Моторного (економічні науки). 2023. № 2 (48). С. 31–37. DOI: <https://doi.org/10.31388/2519-884X-2023-48-31-37>

30. Прокопенко, Н. С., Котвицька, Н. М., Тимошенко, А. О., Щербатих, Д. В., Овсієнко, Н. В. Бюджетно-податкова політика в умовах глобалізаційних трансформацій: тенденції, виклики та напрями розвитку. *Академічні візії*, 2026. (51). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18212613>

31. European Commission. Gender Equality Strategy 2026–2030. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. COM(2026) 113 final. Brussels, 5 March 2026. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52026DC0113>

32. European Commission. A Roadmap for Women's Rights. Brussels: European Commission, 7 March 2025. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/roadmap-womens-rights_en